SCURT ISTORIC AL DEZVOLTĂRII ECONOMICE A JUDEȚULUI NEAMȚ ÎNTRE ANII 1840—1944

de *IONEL MARIN*

În perioada la care ne referim, din punct de vedere economic în județul Neamț predomina agricultura, în care creșterea animalelor reprezinta o ramură principală. Dar existența pe Valea Bistriței a unor întinse teritorii acoperite cu păduri a determinat și o însemnată activitate economică în domeniul industrializării, dar mai ales al exploatării lemnului, precum și al plutăritului care era cel mai bine organizat din întreaga țară.

Pe toată Valea Bistriței intrînd în teritoriul județului Neamț, la Broșteni, suprafețele împădurite erau permanent supuse unor exploatări intensive. Lemnul, de cele mai multe ori în stare brută, legat în plute, transportat pe Bistrița și Siret în marile porturi dunărene Brăila și Galați, sporea neîncetat averea domeniilor coroanei și a altor cîțiva moșieri de prin partea locului.

Despre preocupările locuitorilor acestei regiuni legate de principala bogăție a zonei Văii Bistriței, documente încă din secolul al XV-lea (1466) arată că în cadrul proprietății mînăstirești care deținea imense suprafețe împădurite, practica plutăritului era deja cunoscută. Astfel se sublinia că „locuitorii din Negoiești nu vor plăti vamă pentru plute, adică sînt scutiți de aceste plăți“ [1].

Și tot în timpuri îndepărtate, în bazinul Văii Bistriței au fost cunoscute și alte preocupări ale locuitorilor dintre care un loc important îl ocupau meșteșugurile. În condiții rudimentare, încă pe vremea lui Alexandru cel Bun, locuitorii de pe Valea Bistriței cunoșteau procedeele de fabricare a berei. În partea superioară a rîului Bistrița, dar mai ales a afluenților săi, țiganii zlătari „culegeau aur“ [2]. În legătură cu meșteșugurile D. Z. Furnică arată că în unele județe printre care și Neamț în satele de munte „funcționează un mare număr de fabrici“ [3] avîndu-se în vedere atelierele meșteșugărești.

O extindere însemnată a luat-o la începutul secolului al XIX-lea industrializarea lemnului. Astfel, în anul 1813 locuitorii din comuna Hangu încheiau un contract conform căruia ei se angajau să ducă la schelele din Piatra Neamț 2000 de plute de dulapi și să taie cu fierăstraiele lor scînduri. Existența unui fierăstrău de pe apa Izvorul Muntelui este atestată încă din 1814. El aparținea preotului Ștefan și diaconului Neculai

din Secu. În anul 1833 Schitul Hangu avea 17 fierăstraie din care 9 lucrau în folosul acestui schit [4].

Un izvor însemnat pentru concluziile în legătură cu dezvoltarea meşteşugurilor îl au catagrafiile Moldovei. Numai ocolul Piatra în anul 1853 exporta 19200 coţi sumane. În anul 1845 se aflau la Tg. Neamţ 59 meşteri sumănari. În anul 1955 se semnalau în Tg. Neamţ cîteva case ce produceau sute de mii de coţi de suman numai cu ajutorul unor unelte rudimentare [5]. „Abageria şi lucrarea sumanelor bărbăteşti — scria N. Arcadian — pare a crea pentru judeţele Neamţ şi Suceava, venituri importante şi zecile de mii de sumane ce sînt răspîndite anual pe pieţele Moldovei reprezintă o bogăţie naţională“ [6].

În contextul dezvoltării economice a judeţului Neamţ la jumătatea secolului al XIX se consemna apariţia fabricii de hîrtie întemeiată de Gh. Asachi în 1841 şi a Fabricii de Postav proprietatea lui Mihail Kogălniceanu, înfiinţată în 1853.

Gheorghe Asachi este deschizător de drum în industria hîrtiei. Cu mult înainte de anul 1840 el se gîndeşte la construcţia unei fabrici de hîrtie pentru care iniţiază şi duce o intensă corespondenţă cu străinătatea de unde avea să procure maşini [7], asigurîndu-şi totodată şi colaborarea unor specialişti în această industrie.

Fabrica a fost pusă în funcţiune la 8 noiembrie 1841, dată la care se produce prima coală de hîrtie moldovenească. În anul 1856 privelegiul acordat fabricii se ridică de către guvern avînd drept consecinţă lichidarea la puţină vreme a acestui prim mare stabiliment industrial din zona Neamţului care nu a putut supraveţui datorită concurenţei exercitate de capitalul străin ce primea un sprijin activ din partea autorităţilor. Fabricarea hîrtiei din judeţul Neamţ se va relua însă la un nivel superior la începutul secolului nostru.

În anul 1853 Mihail Kogălniceanu punea bazele unei fabrici pentru producţia de postav în apropierea oraşului Tg. Neamţ. La sfîrşitul anului 1853 fabrica a intrat parţial în funcţiune folosind iniţial forţa rîurilor, iar mai tîrziu forţa mecanică a unei maşini cu vapori de 24 H.P. Astfel s-a înfiinţat prima fabrică de lînă integrată din ţară cu un proces tehnologic înaintat. Fabrica dispunea de 120 de lucrători, cea mai mare parte a personalului era de origine română, conducerea fabricii fiind asigurată de personal străin, german şi danez [8].

După o funcţionare de 26 de ani, Mihail Kogălniceanu a vîndut fabrica colonelului E. Alcaz care a demontat-o şi reinstalat-o la Buhuşi pe malul Bistriţei unde se află şi astăzi [9]. Alegerea de către colonelul Alcaz a noii temelii a fabricii la Buhuşi poate fi pusă pe seama integrării mai active a acesteia în circuitul economic al României prin folosirea liniei ferate Buhuşi—Bacău care făcea legătura cu magistrala de cale ferată Suceava-Bucureşti. În acelaşi timp, terenurile bune pentru construcţii, apa industrială de la mică distanţă, mîna de lucru ieftină şi din abundenţă în satele din împrejurimi, sînt tot atîtea elemente care argumentează amplasarea acestui mare stabiliment industrial în zona amintită.

Deşi unii autori [10] care s-au referit fie şi pe scurt asupra caracteristicilor sau particularităţilor dezvoltării industriale a judeţului Neamţ au

tras concluzia că aceasta a început cu industria uşoară, consider că acest punct de vedere nu este suficient de fundamentat, dat fiind că marea majoritate a celor ocupaţi încă în prima jumătate a secolului trecut în exploatarea, transportul şi industrializarea lemnului depăşeau prin număr pe cei ce aveau în preocuparea realizarea unor bunuri provenite din activitatea unor mici ateliere sau rezultat al activităţii casnice a producătorilor. După întemeierea Fabricii de Postav care s-a realizat cu aproape 20 de ani mai tîrziu decît cea de hîrtie, industria uşoară reorientată prin această unitate a deţinut pentru o perioadă îndelungată de timp o însemnată pondere în volumul producţiei industriale, dar întotdeauna mai mică decît cea realizată în industria forestieră.

Adoptarea de către guvernul român a legilor pentru protejarea şi încurajarea industriei româneşti a produs şi în judeţul Neamţ la începutul secolului al XX-lea o adevărată avalanşă a plasării capitalurilor în economie şi mai ales în industria forestieră, caracteristică pentru dezvoltarea industriei forestiere în această perioadă fiind înfiinţarea unor fabrici cu un numă mic de salariaţi şi cu utilaje a căror parametrii de producţie nu erau la nivelul tehnicii moderne. Odată însă cu construcţia fabricii de mucava din Piatra Neamţ, în anul 1908, în domeniul industriei forestiere din Valea Bistriţei s-au pus bazele prelucrării superioare a masei lemnoase. Fabrica de mucava a fost prima mare unitate de prelucrare a lemnului înzestrată cu o tehnică înaintată şi o înaltă productivitate, fiind în acelaşi timp expresia preocupărilor capitalului autohton dar mai ales a celui străin de a investi importante sume băneşti într-o unitate producătoare de mari profituri. Amplasarea fabricii de hîrtie şi mucava în Piatra Neamţ a fost determinată de condiţii lesnicioase din toate punctele de vedere şi, în primul rînd, de existenţa materiilor prime ieftine.

După intrarea în funcţiune a fabricii de hîrtie şi mucava din Piatra Neamţ, se înfiinţa în comuna Tarcău o societate de mari dimensiuni specializată în exploatarea lemnului şi care era de fapt principalul furnizor al fabricii de hîrtie precum şi al altor unităţi de industrializare apărute în această perioadă în Piatra Neamţ şi Roznov. Se poate afirma că primele două decenii ale secolului al XX-lea au constituit un salt cantitativ şi, într-o anumită măsură, şi calitativ în domeniul industriei forestiere făcînd din Bazinul Văii Bistriţei unul din cele mai dezvoltate din ţară. Această dezvoltare a fost determinată şi de faptul că majoritatea capitaliştilor urmăreau realizarea unor profituri cît mai mari concentrîndu-şi capitalurile în bazinele forestiere de răşinoase uşor accesibile de unde extrăgeau material lemnos de calitatea cea mai bună [11].

Un rol important l-au avut în viaţa economică a Văii Bistriţei, Domeniile Coroanei care deţineau în judeţul Neamţ, importante suprafeţe de teren împădurit. Astfel, două din cele douăsprezece domenii se aflau în judeţul Neamţ : domeniul Bicaz în suprafaţă de 13164 ha. şi Borca-Sabasa în suprafaţă de 12837 ha. La acestea se adăuga şi Domeniul Broşteni, proprietatea principelui Nicolae, în suprafaţă de 10000 ha. care se bucura de aceleaşi privilegii. Pe baza articolului 6 din „Legea cu privire la Constituirea proprietăţilor regale“ se preciza că : „Proprietăţile dome-

niilor Coroanei precum şi proprietăţile private ale Majestăţii sale Regelui, nu sînt impuse la impozite către stat“ [12].

Bucurîndu-se de legi protecţioniste, de scutire de impozite şi taxe cît şi de mîna de lucru ieftină, casa regală a efectuat unele investiţii care să asigure un profit imediat. Din informaţiile furnizate de monografiile domeniilor coroanei rezultă preocuparea pentru introducerea de instalaţii şi tehnică modernă în exploatarea şi industrializarea lemnului.

Astfel, pe pîrîul Aţa (Domeniul Coroanei Bicaz) exploatarea în regie datează din 1894 şi în decurs de numai 10 ani s-au făcut progrese însemnate atît cu privire la exploatarea propriu-zisă cît şi în industrializarea lemnului. Prin exploatarea în regie se extrăgeau anual 12000 mc. lemn de răşinoase. Arborii erau transportaţi la ferăstrăul domeniului de la Piatra Corbului unde se transformau în cherestea. Forţa motrică a acestui stabiliment era de 120 H.P. O serie de alte maşini pentru prelucrarea lemnului erau instalate la fabrica de la Piatra Corbului în care lucrau 60-70 muncitori [13].

Pe lingă cele două moşii familia regală deţinea importante pachete de acţiuni şi la alte unităţi pentru exploatarea şi industrializarea lemnului mai ales la acelea care aveau ca obiect exploatarea şi prelucrarea lemnului provenit din domeniile coroanei. De pildă, Societatea „Moldova“ din Piatra Neamţ avea dreptul exclusiv de a exploata, industrializa şi comercializa materialul lemnos de pe Domeniul Broşteni, care avea unităţi subordonate la Slobozia, Roznov, Piatra Neamţ, Bicaz, Broşteni şi dispunea de un capital de numai 100000 lei. Prin regimul protecţionist de care se bucura reuşea însă să înregistreze mari profituri. Astfel în bilanţul pe anul 1937 beneficiu brut realizat se ridica la suma de peste 9000000 lei [14].

În configuraţia generală a economiei Văii Bistriţei prezenţa domeniilor coroanei a condus la progresul economic al acestei regiuni, dar a avut şi consecinţe negative pentru productivitatea solului, multe din terenurile exploatate fiind greu de regenerat. Au fost încălcate dispoziţiile cu privire la exploatarea pădurilor, de tăiere a copacilor subdimensionaţi ca lungime, grosime etc. toate acestea conducînd la creşterea veniturilor casei regale, dar şi la distrugerea acestei importante bogăţii naţionale.

Analizîndu-se structura industriei existente în judeţul Neamţ la începutul secolului XX după aprecierea din „Marele Dicţionar Geografic“ aceasta dispunea de fabrici de o variabilă producţiune : 2 fabrici de bere, peste 180 de ţesătorii de sumane, ţesătorii de şiac, 2 tipografii. Alături de acestea se aflau „Industria primitivă, olărie, Industria manuală, rogojini, coşuri de nuiele şi paie, scaune, Industria exploatativă, vărării, cariere de piatră, ape minerale, fabrici de abur pentru cherestele şi peste 120 ferăstraie purtate de apă“ [15].

Imediat după primul război mondial, în timpul căruia au fost înregistrate pagube de peste 53 milioane lei [16], economia Văii Bistriţei a cunoscut un ritm de dezvoltare mult mai scăzut decît în perioada antebelică. Primii doi ani de după evenimente, au fost folosiţi mai ales pentru refacerea şi repunerea în funcţiune a unităţilor economice afec-

tate de desfășurarea operațiunilor militare. Totodată alte unități în stare de funcționare nu puteau desfășura o activitate normală din lipsă de fonduri [17].

Dezvoltarea economică a județului Neamț, corespunzător perioadei respective s-a realizat într-un ritm scăzut, la potențialul productiv existent înainte de război, adăugîndu-se noi unități cu o capacitate redusă de producție. Cu toate acestea se observă totuși o anumită tendință, în proporție redusă de modernizare a producției în industria forestieră, asigurîndu-se în acest mod o valorificare superioară a masei lemnoase care a condus în mod implicit la creșterea într-o anumită măsură a numărului muncitorilor calificați în totalul muncitorilor din această ramură industrială și, în același timp, a determinat și apariția unor noi unități aparținînd altor ramuri industriale, dar care au avut mai mult un rol auxiliar, de deservire a industriei forestiere și textile.

În economia județului apar în această perioadă o fabrică de țesut și mai multe mici unități aparținînd industriei alimentare precum și prima unitate din ramura industriei metalurgice care avea în nomenclatorul de producție fabricarea unor piese de schimb pentru industria forestieră. În perioada 1922—1927 în județul Neamț se cunoștea o intensă activitate economică prin apariția de noi unități industriale precum și tendința de a se plasa capitaluri în unități economice de industrializare a lemnului cu un grad înalt de tehnicitate și posibilități crescute de valorificare a masei lemnoase.

În anul 1923 existau în județul Neamț, excepînd orașul Piatra Neamț, 44 de fabrici și întreprinderi cu un capital investit de 289720000 lei, la care lucrau aproximativ 4100 de muncitori. Numai în plasa „Muntele“ existau 10 fabrici și întreprinderi de cherestea și una de butuci de fag cu o producție anuală le 142000 mc. în care lucrau 1517 muncitori [18].

Ca centru politic și administrativ al județului, orașul Piatra Neamț a cunoscut din punct de vedere economic o dezvoltare mai puternică. La sfîrșitul anului 1921 funcționau șapte fabrici de cherestea, iar la numai 6 ani, numărul acestora a fost dublat. În marea lor majoritate noile unități dispuneau de un potențial de producție ridicat. Între acestea se încadrează Fabrica de Celuloză Piatra Neamț, intrată în funcțiune în anul 1927.

Totodată, fiind așezat la interferența zonei muntoase cu cea submontană și de podiș și șes, orașul constituia și o importantă piață pentru schimbul de produse industriale și agricole, aici, aflîndu-se și principalele instituții comerciale și bancare. Orașul Piatra Neamț era racordat la rețeaua feroviară națională. De aici pleca cea mai mare parte a produselor finite ale economiei Văii Bistriței în special acele provenite din industrializarea lemnului precum și a produselor agricole.

La începutul crizei economice, capitalul și tehnica incorporată în industria județului Neamț erau plasate în principalele ramuri ale industriei dezvoltate cu precădere în perioada anterioară. Așa, de pildă, în anul 1930 in cele 3082 de intreprinderi existente se afla instalată o putere de 11712 H. P. Din acest total numai fabrica de hîrtie și mucava, puternic mecanizată pentru acea vreme, deținea 25% din total, același procent avîn-

du-l şi fabrica Buhuşi. Peste o treime a puterii instalate se afla în alte 185 întreprinderi forestiere şi mai puţin de 25% în celelalte 2895 unităţi, care aveau practic caracter de ateliere meşteşugăreşti.

Reflectînd gradul ridicat de înzestrare tehnică a acestor două industrii, hîrtie şi textilă, evidenţiem faptul că din 9507 persoane ocupate în aceste ramuri la fabrica de hîrtie lucrau în total 400 de salariaţi din care peste un sfert erau calificaţi, iar la Fabrica de Postav Buhuşi peste jumătate din numărul lucrătorilor posedau o calificare în timp ce din 3660 persoane ocupate în industria forestieră numai 223 erau calificate [19].

Apariţia primelor simptome ale crizei economice în 1927 a făcut ca producţia fabricilor de cherestea să fie redusă cu 30% faţă de anii anteriori [20]. Această situaţie fiind urmarea faptului că în zonă existau un număr mare de întreprinderi cu un volum redus de producţie care nu au reuşit să reziste fenomenelor crizei, mai ales că marea industrie locală se afla sub protecţia unor bănci centrale menţinîndu-şi pentru o perioadă de timp la acelaşi nivel ritmul de producţie, înregistrînd chiar beneficii. Aceste ritmuri însă s-au redus după 1929, ajungînd în cazul unor unităţi pînă la încetarea activităţii.

Astfel la Fabrica de mucava, banca „Marmorosch Blank" deţinea aproape întreg pachetul de acţiuni al acesteia, iar Fabrica de celuloză avea acţionari puternici autohtoni şi străini, membrii a consiliilor de administraţie a unor mari instituţii bancare, reuşind să-şi asigure menţinerea aproape constată a ritmului de producţie. În acelaşi context se încadrează şi Fabrica de Postav Buhuşi în care statul era interesat, avînd plasate importante comenzi, mai ales postav pentru armată.

După criza din 1929—1933 dezvoltarea economică a judeţului Neamţ a a cunoscut o perioadă de avînt ; la cele două ramuri industriale — forestieră şi textilă — s-au adăugat noi capacităţi. Volumul producţiei acestora cunoscînd cote superioare spre sfîrşitul anului 1937. Concentrarea şi centralizarea capitalului, fenomen caracteristic pentru această perioadă, a reunit capitalurile unor unităţi, determinînd micşorarea din punct de vedere numeric a unităţilor forestiere în primul rînd prin fuziuni, dar şi prin falimente.

Dezvoltarea economică a judeţului Neamţ, este ilustrată de faptul că în anul 1930 în întreaga industrie a judeţului era instalată o putere de 11712 H.P. în timp ce în anul 1935 aceiaşi indicatori arătau că forţa motrice existentă era de 13975 H.P., gradul cel mai înalt de înzestrare tehnică fiind în cele două mari unităţi producătoare de hîrtie şi celuloză 5400 H.P. şi 654 lucrători. Aici raportul era de 10 H.P. pe salariat în timp ce la Fabrica de postav Buhuşi era de aproape 1/1 adică la 4193 salariaţi, fabrica avea o putere instalată de 4772 H.P., acest raport micşorîndu-se în anul 1939 cînd numărul lucrătorilor era de 4067, iar puterea instalată a crescut la 5680 H.P. [21].

Perioada de avînt a economiei judeţului a atins punctul culminant în cursul anului 1937, după care, în anul 1938, o nouă criză de scurtă durată afectează industria forestieră a Văii Bistriţei. De pildă, cererea pieţii externe a fost redusă în acest an cu peste 30% faţă de anul 1937, iar preţurile pentru un metru cub cherestea exportat în primăvara aceluiaşi an era cu 200 lei mai mic faţă de 1937 [22].

Spre sfîrşitul anului 1939 şi începutul anului 1940, cerinţele pentru cherestea sînt din nou sporite mai ales din partea Angliei şi Egiptului. Cererile nu au putut fi satisfăcute din cauza lipsei de forţă de muncă şi mijloace de transport, ca urmare a concentrărilor şi rechiziţiilor efectuate, cît şi a măririi cantităţilor de cherestea livrate Germaniei. Această situaţie a fost însoţită şi de reducerea preţurilor produselor exportate în anul 1940 cu 20%, faţă de anul 1939 [23]. La sfîrşitul anului 1940 exportul de cherestea era practic inexistent.

Dezvoltarea economică a impus o intensă activitate financiar bancară a băncilor locale şi centrale care şi-au făcut tot mai mult simţită prezenţa în economia Văii Bistriţei. Marile unităţi economice, fabrica de postav, cea de hîrtie precum şi domeniile coroanei acţionau pe baza creditelor acordate de băncile din străinătate şi marile bănci din capitală. Acestea din urmă asigurîndu-şi controlul asupra activităţii fabricilor subvenţionate, în timp ce mica industrie, dar mai ales cea în care erau interesaţi industriaşii români, neavînd acces la marile instituţii bancare, au găsit în Banca Industrială şi Comercială înfiinţată în 1900 la Piatra Neamţ un sprijin de multe ori dezavantajos, dat fiind dobînzile foarte ridicate pretinse de susnumita instituţie. Banca Comercială şi industrială a fost acaparată după 10 ani de funcţionare de familia Lalu, proprietară a unui însemnat număr de întreprinderi industriale, care în acest fel a reuşit să realizeze a îngemănare aproape totală a capitalului bancar cu cel industrial, toţi acţionarii băncii fiind şi principalii acţionari şi ai unor numeroase unităţi industriale.

În perioada 1920—1927 s-a produs o creştere masivă a capitalurilor. În 1926 existau în judeţul Neamţ 11 societăţi industriale cu un capital de 60700000 lei. Numai două societăţi însă deţineau jumătate din volumul total al valorilor. Concomitent s-a produs şi concentrarea capitalului bancar la începutul anului 1927. Numai Banca de Comerţ şi Industrie deţinea peste 10000000 lei, din 26000000 cît însemna capitalul, celor 5 bănci existente.

Criza economică a afectat sistemul bancar, punîndu-l în situaţia de a nu putea face faţă creditării activităţii industriale şi în mod deosebit a micilor unităţi. Numai în anul 1929 s-au înregistrat în judeţul Neamţ 256 ipoteci în valoare de 59000000 lei, 93 gajuri în valoare de 25000000 şi 21 falimente în valoare de 9000000 lei. Falimentele s-au produs la unităţile cu un volum mai redus de producţie. Chiar în aceste condiţii, marea finanţă locală, pe baza împrumuturilor cu dobîndă ridicată continua să obţină beneficii însemnate. În anul 1929, de pildă, cîştigul acestora se ridica la suma de 9399984 faţă de cîştigul brut în valoare de lei 31290000 [24].

În anii următori însă, toate băncile locale, ca urmare a prăbuşirii marilor bănci din capitală care le subvenţionau, au ajuns în pragul falimentului, multe dintre ele înregistrînd doar operaţiuni de restituire a depunerilor şi apoi corespondenţa cu diverse instituţii bancare cărora le solicita în mod permanent credite.

Perioada 1934—1940 a fost favorabilă activităţii financiar bancare, numărul băncilor a crescut de la 5 la 6, iar capitalul acestora a atins

cifra de 93267333 lei față de numai 26000000 lei în 1927. În județ mai funcționau și 64 bănci populare cu 12296 membrii și cu un capital de 27538217 lei, 10 cooperative forestiere cu 1571 membrii și un capital de 5460000 lei plus aproape 14000000 lei, păduri și materiale în fabricație, 2 cooperative agricole de aprovizionare cu 109 membri și un capital de 1131048 [25].

Analizînd pe scurt evoluția economică a județului Neamț se poate concluziona că, deși în perioada interbelică s-au făcut investiții și în alte ramuri industriale decît în cele forestiere și textile, acestea, prin volumul lor, nu au reușit să producă schimbări de structură a economiei Văii Bistriței. Cu excepția fabricii de postav de la Buhuși, restul unităților aparținînd altor ramuri, ca industria metalurgică, erau mai mult unități de deservire pentru industria forestieră. De pildă turnătoria de fontă și bronz asigurînd piese de schimb pentru instalațiile existente în industria forestieră, iar întreprinderea mecanică, fabrica utilaje tot pentru aceiași ramură, celelalte unități aparținînd industriei ușoare și alimentare produceau la nivelul cerințelor pieții locale și în puține cazuri pentru cerințele din afara județului și cu atît mai puțin pentru export.

Trebuie subliniat faptul că, la sfîrșitul acestei perioade, marile unități ale industriei forestiere și textile erau în mare parte controlate de capitalul străin. Astfel, la Fabrica de Postav Buhuși din totalul capitalului 67,6% era de proveniență franceză și numai 26,7% românesc [26], restul aparținînd capitalului din alte țări.

Dezvoltîndu-se pe aceleași coordonate, economia județului a cunoscut o perioadă de avînt, volumul său ajungînd în 1937 să crească cu peste 100% față de 1927 iar cel al numărului de salariați să ajungă a aproape 12.000 față de numai 6.000 în 1927. Cu toate acestea județul Neamț continua să rămînă slab dezvoltat din punct de vedere industrial, cu o economie predominant agrară, cu o zestre tehnică încă slabă, cu un efectiv de muncitori încă redus și cu un nivel de pregătire scăzut.

Cele cîteva considerente expuse mai sus conferă particularități distincte de dezvoltare a județului Neamț față de dezvoltarea generală economică a țării.

Spre sfîrșitul anului 1940, așa cum este cunoscut, numai acele ramuri ale economiei care serveau interesele Germaniei aveau posibilitatea să-și mențină sau să-și sporească volumul producției. În acest context, în județul Neamț unele unități pentru industrializarea lemnului — și anume acelea care prelucrau în primele faze buștenii — au fost mai mult solicitate, o parte din acestea înregistrînd creșteri ale producției globale chiar în anii 1942—1943. În această situație se aflau fabricile „Moldova", „Foresta" și altele.

În ceea ce privește activitatea economică a fabricilor de hîrtie și celuloză, aceasta a avut de suferit datorită imposibilității aprovizionării cu materii prime și combustibil, ceea ce a făcut ca producția să scadă an de an, iar în primăvara anului 1944 să înceteze complet. Aceeași soartă

au avut-o și celelalte unități industriale din județ mai puțin cele textile, care au trebuit să execute comenzi masive pentru nevoi militare.

Activitatea economică de pe teritoriul județului a fost și mai mult afectată spre sfîrșitul perioadei dictaturii militaro-fasciste cînd o serie de unități, o parte din ele cu un număr mare de salariați și o puternică capacitate instalată, au fost dislocate în alte județe din sudul sau sud-vestul țării, cît și datorită faptului că județul Neamț a fost în imediata apropiere a teatrului de operațiuni militare, fiind supus unor masive distrugeri provocate de trupele germane în retragere.

După datele statistice, la sfîrșitul anului 1944, în județul Neamț erau în evidență 44 de întreprinderi din care 8 nu funcționau fiind distruse parțial în timpul războiului sau se aflau în curs de montare a utilajelor. Consecințele războiului raportate la situația economică a județului Neamț ne arată că, în mod deosebit, de pe urma acestuia au avut de suferit unitățile cu un număr mare de salariați, unele dintre ele cu o zestre tehnică însemnată. În rîndul acestora se aflau Fabrica de Celuloză, Fabrica de Postav Buhuși, a cărei producție a scăzut de la 22.000.000 metri stofă la 4.000.000 m. Pe lîngă acestea se găseau și unități al căror profil era exploatarea lemnului ca: „Societatea „Albina" la care erau încadrați 829 salariați, distrusă complet prin incendiere, C.A.P.S. și altele.

Agravarea situației economice este între 1940—1944, ilustrată și de faptul ca instituțiile bancare [27], nu puteau face față creditelor solicitate. De pildă, principala instituție bancară din Piatra Neamț, Banca Comercială și Industrială, care subvenționa marea majoritate a unităților economice cu credite, era nevoită să încheie bilanțul activității sale pe anul 1941 tocmai în anul 1944 cu un deficit de 6.212.182 lei, motivînd în fața acționarilor că „mobilizarea armatei a adus noi perturbări în domeniul vieții economice care ne-a împiedicat să mărim volumul afacerilor noastre" [28].

În anul 1943 Banca Națională a României, sucursala Piatra Neamț, se adresa guvernatorului general pentru a aproba în mod excepțional un credit de 500.000.000 lei cu specificarea expresă că „numai acordîndu-se acest credit am putea îndeplini în parte cererile și nevoile locale" [29].

În cursul aceluiași an, banca menționată făcea cunoscut forurilor superioare că firmele comerciale erau lipsite de credite subliniind că dintr-un număr de circa 1 740 firme din județul Neamț dintre care 1.540 firme comerciale și 201 industriale, doar 10% au obținut credite prin instituțiile bancare locale Banca amintită solicita în vederea satisfacerii cerințelor economice majorarea creditelor de la 25000000 lei la suma de 1000000000 lei [30].

Din situația expusă mai sus rezultă că în zona geografică analizată, de-a lungul timpului în domeniul economic, au fost perioade de avînt, de stagnare și criză care au avut implicații asupra tuturor sectoarelor vieții social-economice și în primul rînd asupra situației maselor populare.

— ANEXA Nr. 1 —

Evoluţia principalelor ramuri economice (Forestieră şi Textilă) ale judeţului Neamţ pînă în anul 1944

Denumirea ramurei	PERIOADA											
	Pînă în anul 1918			1918—1933			1934—1940			1940—1944		
	Nr. întrep.	Salariaţi	Putere instal.	Nr. întrep.	Salariaţi	Putere instal.	Nr. întrep.	Salariaţi	Putere instal.	Nr. întrep.	Salariaţi	Putere instal.
Industria Forestieră — din care :	122*	1379	—	185	3660	5870	34	8400	7160	18	5076	
Industria Hirtiei	1	360	2000	2	400	3100	2	654	5400	2	400	
Industria Textilă — din care :												
Fabrica de Postav	181**	—	—	2	3525	3092	3	4208	5740	2	3400	
Buhuşi	1	—	—	1	3500	2928	1	4193	5684	1	3200	
Alte ramuri	—	—	—	2895	2347	2760	27	—	1074	25	923	
— TOTAL —	325***	—	—	3082****	9507	11712	64	—	13974	44	9393	

*****

* din care 120 erau ferăstraie purtate de apă.

** din care 180 fabrici de sumane şi şiac.

*** totalul perioadei pînă la 1918 a fost calculat prin diferenţă pe baza surselor furnizate de volumul II, Partea I, 1900—1907. Presa muncitorească şi socialistă, Ed. Politică, 1966, p. 253.

**** Totalul întreprinderilor perioadei 1918—1933 cuprinde şi unităţile falimentate precum şi pe cele comerciale săteşti şi alte unităţi care nu au funcţionat în toată perioada.

***** Tabelul a fost întocmit după Marele Dicţionar geografic al României, vol. V, Bucureşti. Stabilimentul Grafic J. V. Socec, 1901, p. 646, pentru perioada pînă la 1918. După darea de seamă a prefectului Judeţului Neamţ pe anul 1927 pentru perioada 1918—1933. După Enciclopedia României, Vol. III, pag. 309, pentru perioada 1934—1940, pe baza Tabelului statistic cu unităţile economice din judeţul Neamţ întocmit de Camera de Comerţ şi Industrie a judeţului în 1945 pentru perioada 1940—1944.

NOTE

1 Ioan Vlăduț, *„Lucru în pădure și plutărit"*, în *Etnografia Văii Bistriței*, București, 1973, p. 247-248.

2 Constantin Giurescu, *Începuturi ale industriei în țările românești*, în *„Analele Industriei și Comerțului"*, nr. 2-3, februarie-martie 1938.

3 D. Z. Furnică, *Industrie și Dezvoltare în țările Românești*, Editura Camerei de Comerț și Industrie, București, 1926, p. 183.

4 Ioan Vlăduț, *„Lucru în pădure și plutărit"*, în *Etnografia Văii Bistriței*, București, 1973, p. 247-248.

5 Leonid Boicu, *Industria în Moldova între anii 1848—1864. Contribuții*, Editura Academiei R.P.R., 1963, p. 187.

6 Nicolae Arcadian, *Industrializarea României. Studiul evolutiv istoric, economic și juridic, Monitorul Oficial*, Imprimeriile statului, București, 1935, p. 98.

7 Pentru fabricarea hîrtiei, Asachi a cumpărat de la Viena trei mașini cilindrice, una de tăiat pelice, două prese de apă și trei de uscat. Ca lucrători erau folosiți specialiști străini precum și bărbați, femei și copii din satele din apropiere. În 1846 existau deja 22 de calfe din rîndul tinerilor Moldovei. Salariul celor localnici era derizoriu, un bărbat avea 16 sons, o femeie 12 sons; Cf. Valerian Popovici, *Începuturile industriei de hîrtie* în *Moldova* în *„Analele Științifice ale universității «Al. I. Cuza»"* din Iași, Serie nouă, Științe Sociale, Secțiunea a III-a, tom. 1, fascicola 1-2, 1955, p. 98; C. Matase, *Vînătorii Petrei*, în *„Anuarul Liceului Petru Rareș"*, Piatra Neamț, 1934, p. 156.

8 Gh. Tănase, Gh. Țepeș, *Contribuții la cunoașterea istoriei județului Neamț, 1878—1914*, în „Memoria Antiquitatis", III, 1971, p. 319 și următoarele.

9 Aurel Roman, *Din Istoricul luptelor revoluționare ale muncitorilor textiliști de la Fabrica de Postav Buhuși*, Editura Științifică, 1959, p. 12.

10 Vezi Gh. Tănase, Gh. Țepeș, *Contribuții la Istoria Județului Neamț*, în „Memoria Antiquitatis", III, 1971, p. 319.

11 *Industria României, 1944—1964*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 578.

12 *Proiect de Lege pentru Domeniile Coroanei*, în *Dinastia de Hohenzollern, văzută de contemporani*, Editura politică, București, 1968, p. 70-71.

13 Constantin Armășescu, *Monografia domeniului Bicaz din județul Neamț*, Tipografia Gutemberg, București, 1906, p. 60.

14 Arhiva Istorică Centrală (în continuare A.I.C.), Fond Președinția Consiliului de Miniștri, dos. 1321/1943, f. 60, 61.

15 *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. V, București, Stabilimentul Grafic „J. V. Socec", 1901, p. 464.

16 Arhivele Statului Neamț (în continuare ASN), Fond Prefectură, dosar nr. 44/1919, f. 2.

17 A.I.C., Fond Casa Regală, dosar nr. 61/1916, p. 165.

18 *Ibidem*, dosar nr. 25/1923, filele 16 și 18.

19 Calculat după *„Recensămîntul general al populației, 29 decembrie 1930*, Imprimeria națională, 1938, București, vol. X, p. 216, 450, 453, cf. și *Expunerea situației generale a județului Neamț, întocmită de Leon Psepelinschi, prefectul județului, cu prilejul sesiunii extraordinare a consiliului județean, convocat în*

cursul lunii mai 1928, pentru votarea bugetului, Tipografia „Lumina", Piatra Neamț, 1928, p. 8.

20 A.S.N., Fond Prefectura Județului, dosar 104/1928, nepaginat.

21 A.I.C. Fond Ministerul Industriei și Comerțului, dosar nr. 26, Industria Textilă, f. 22, 149.

22 „Buletinul Oficial al Camerei de Comerț și Industrie al Județului Neamț", Piatra Neamț, 1940, p. 104, 148.

23 Ibidem.

24 *Activitatea Camerei de Comerț*, Broșura nr. 2586, Piatra Neamț, 1931, p. 25, 26.

25 *Enciclopedia României*, vol. III, București, 1938, p. 309.

26 A.I.C., Inventar 1183, Industria Textilă, dosar 26, fila 19.

27 La începutul anului 1941 existau în județul Neamț următoarele unități bancare: Banca Centrală din Piatra Neamț; Banca cooperației de credit mărunt și economic; Banca de credit mărunt Buhuși; Banca Comercială și Industrială; Banca negustorească română; Banca Petrodava; Banca sindicatului agricol. *Statistica Societăților Anonime din România*, vol. XXII, 1940, Editat de Institutul Central de Statistică, 1942, p. 185.

28 A.S.N., *Fond Camera de Comerț și Industrie*, dosar nr. 56/1944, p. 10.

29 *Ibidem, Fond Banca Națională a României, Sucursala Piatra Neamț*, dosar nr. 80/34, 1943, p. 16.

30 Ibidem.

BREF APERCU HISTORIQUE SUR LE DÉVELOPPEMENT ÉCONOMIQUE DU DEPARTEMENT DE NEAMȚ ENTRE 1840—1944

Résumé

Dans la période de l'avant-guerre, le département de Neamț passait, dans la configuration economique de la Roumanie, pour l'un des plus développés de tous les départaments du nord et du centre de la Moldavie.

Dès 1841 sur son territoire on a mis les bases de l'industrie du papier et de l'industrie textile par la construction, à l'initiative de Mihail Kogălniceanu, de la première fabrique de laine intégrée.

Constituant une immense richesse du sol, les forêts qui couvraient la majeure partie du département ont attiré les capitalistes étrangers et surtout autochtones, qui ont placé des capitaux importants dans l'exploitation et l'industrialisation du bois, ce qui rendit possible l'apparition de nombreuses unités économiques dont la grande majorité s'occupaient de l'exploitation du bois qui, en grande partie, était faiblement valorifié par le commerce à l'état brut ou semi-fabriqué, ce qui a mené a un déboisement accéléré des massifs montagneux difficiles à régénerer, mais qui a augmenté les profits des sociétés d'exploitation.

Dans cet article on suit l'évolution du développement économique du département én établissant des conclusions concernant ses principales coordonnées.